

Dušana Findeisen
Na rob predavanju dr. Pitra Sprangersa v projektu EPUO

Tema tretjega srečanja EPUO, v projektu Andragoškega centra Slovenije in inovativnem okolju Centra Rog v Ljubljani, je tema, s katero se raziskovalci in praktiki v izobraževanju odraslih srečamo slej ko prej: inovativno učno okolje in vpliv tega na učenje! Vpliv, ki učenje odraslih bodisi zavira, bodisi spodbuja. Morda si mislimo, da je lahko okolje tudi nevtravno in brez posledic za učenje, a to verjetno ne drži, le da vpliv ni zmeraj na ravni merljivega in zavednega.

Saga našega razmisleka o vplivu okolja na učenje

Vprašanje vpliva (inovativnega) učnega okolja na učenje in počutje tistih, ki se učijo, se na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje pojavi že ob njeni ustanovitvi leta 1984 in v tesni povezavi s pojmom radostnega, takrat še ne tako poimenovanega učenja. Razumljivo je, da so nas sprva zanimali predvsem nekateri parametri učnih prostorov kot so oblika, velikost, zračnost, viri svetlobe, akustičnost, razpored oziroma mobilnost pohištva. Ko pa je pred desetletjem študijska skupina starejših *Trgi ulice in stavbe okoli nas* pod vodstvom mentorice arhitektke Mete Kutin zaznala željo starejših bodisi po umiku iz urbanega prostora bodisi po odprtosti v prostor, tj. urbanosti, je postalo jasno, da znanje o prostoru povečuje zavedanje starejših študentov in mentorjev o vplivu sistema urbanega okolja na kakovost staranja, v izobraževanju pa na primarno motivacijo starejših za učenje. Takrat smo na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje svoja empirična spoznanja o vplivu arhitekturnega in urbanega okolja in inovativnih učnih okolij na učenje starejših strnili v koncepte. Še več, čas Covida-19 nas je vodil v izobraževanje na prostem in izvedbo izobraževanja v virtualnem okolju. Pri tem nas je zanimalo, katere dimenzije koncepta *inovativno učno okolje* naredijo učenje učinkovito in prijetno.

Izobraževanje starejših se sprva pojavi kot odziv na družbeno, šele nato na osebno potrebo. Od tod tudi naše *družbeno zavzeto izobraževanje* in naša *družbeno zavzeta umetnost*, ki nastajata v javnem prostoru in se tja vračata; gre za fizične javne prostore kot so knjigarna, bolnišnica, botanični vrt, dom starejših, knjižnica, javna občila, pa tudi tiste virtualne kot so socialna družbena omrežja, spletno okolje Zoom itd. Gre za javne prostore, za nenačrtovane stike z drugimi v javnem prostoru, na javnem odru, prizorišču posameznikove svobode in dejavnosti, kjer se kot socialno bitje človek očloveči, trdi Hannah Arendt (2018). Če povzamemo: inovativno učno okolje najraje poiščemo zunaj zidov predavalnic, v širšem socialnem, grajenem ali naravnem okolju, še posebno, če so naše ciljne skupine z družbenega roba in si zanje želimo, da bi bile bolje integrirane v družbo, da bi bilo njihovo učenje vidno in prispevajoče.

Tako univerzo občasno selimo na prosto, v javni prostor (nedavni U3O Fest v Celju, bienalni Mednarodni festival znanja in kulture starejših, Enajsta šola v knjigarni, gledališke predstave, razstave, arhitekturni biroji itd.), kar zagotavlja raznoterost interakcij, bogatenje odnosov in vidnost izobraževanja starejših. Ko smo vzpostavljali, zdaj že deset let in več dolgo programsko sodelovanje z največjo knjigarno v Ljubljani (Enajsta šola v knjigarni), smo se

opri na Malraux-ja, ki poudari, da umetnosti ni moč zapreti v muzeje in galerije.¹ Nasprotno, umetnosti je treba odpreti vrata železniških postaj, zdravstvenih domov, botaničnih vrtov, bolnišnic, trgovin, restavracij. To smo storili pogosto že poprej tako na področju umetnosti kot na področju izobraževanja: kulturni mediatorji v muzeju, razstave, odprte za javnost, postavljene v domače vrtove, medgeneracijsko izobraževanje v Botaničnem vrtu, mednarodna okrogla miza o položaju starejših v mestu pri Plečnikovi trafiki itd. (Findeisen, 1995, Bračun, 2009, Kramberger, 2014).

Obisk Ljudske univerze v Zagrebu v stavbi italijanskega Bauhausa nam je razkril, kako razporeditev prostorov (predavalnice, hodniki, knjižnica, galerija, pohoštvo, ki ga je oblikoval Bernardo Bernardi, vplivajo na učenje ...). Vse, kar je med posameznikom in svetom, je determinirano. Odrasli, ki sedijo v naslonjačih okrog nizke okrogle mize, se pač tam učijo drugače kot če so v šolskih klopih in si kažejo hrbet. Obisku v Zagrebu je sledila prijava doktorske raziskave arh. Mete Kutin, s katero bo raziskala vpliv zasnove stavbe izobraževalne organizacije za starejše na njihovo učenje. Raziskava o učnem okolju bo temeljila na načelih in poslanstvu Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje, na želji po krepitevi družbene vrednosti starejših, na preučenih načinih učenja, na raziskanih potrebah, željah in aspiracijah starejših. Rezultat raziskave bo idejni načrt stavbe organizacije kot je univerza za tretje življenjsko obdobje. Zgodnje spoznanje Mete Kutin in njenih študentov kaže, da je prostor učenja, ustvarjanja in druženja starejših odraslih treba snovati funkcijsko širše, denimo kot kulturni center, kajti gre za način bivanja in ne zgolj za učenje.² Še več, v načrtovanem evropskem projektu *SoPlace* nameravamo razviti še temo *pomenljivi kraji* (genius loci) kot inovativno učno okolje, kraji, ki so narativni, saj sprožajo spomine, občutke, krepijo identiteto posameznikov in njihovo socialno identiteto ter na teh temeljih omogočajo povezovanje v skupnost za so-oblikovanje prostora, ki je življenjski in učni prostor hkrati.

V vseh okoljih se moramo pogovarjati o učenju, pravi dr. Piter Sprangers

Primeren prostor za takšne pogovore so tim. *svetilniki učenja* kot jih poznajo na evropskem severu. Ti naj bi bili odprti dan in noč skozi ves teden. Na streho je moč postaviti mogočen neonski napis, ki povabi mimoidoče, naj vstopijo. Svetilniki so učni centri, pa tudi prostori delovanja partnerstev, ustvarjanja inovacij in sledenja družbenim spremembam. V Belgiji so, denimo, nedavno izvedli raziskavo o tem, kako si državljani zamišljajo družbo leta 2050. »Šele ko vemo, v katero smer se bo družba razvijala, lahko načrtujemo učenje za prihodnost«, pravi Sprangers. Marsikaj se bo moralo v prihodnje korenito spremeniti, a šole naj bi vendarle ostale, saj so prostor institucionaliziranega učenja demokracije.

V Flandriji so sredstva za izobraževanje odraslih nedavno močno znižali. Osredotočili so se na funkcionalno izobraževanje, ki naj privede odrasle na trg dela, a nič manj pomembno je

¹ Malraux v Findeisen, D. (2014) *Koraki v prostovoljstvo. Naredimo jih skupaj na Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani*. Ljubljana; Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje

² Pri tem je poglobljeno poznavanje značilnosti in potreb odraslih ter njihovega učenja ter poslanstva ustanove bistveno. Če tega ne upoštevamo, kljub dobrim izhodiščem dobimo oblikovalski rezultat, ki razkrije temeljno, četudi ne eksplicitno vrednotno naravnost naročnikov, prostor primeren sedežu podjetja, z veliko razkošnega stekla, z veliko pisarno za vodilno osebo in seje vodstva, z neprimernim razporedom nepremakljivega pohištva, z osrednjim opustelim monofunkcijskim prostorom itd.

omogočati prenašanje znanja med rodovi in to, da odrasli z izobraževanjem in učenjem dobijo odgovor na vprašanji, *kdo sem in kdo želim postati*. Odrasli se izobražujejo, da bi postali to, kar lahko postanejo, bi morda dejal tudi Jacques Delors in tako ustvaril še en steber izobraževanja. Še več, v času digitalizacije na področje izobraževanja odraslih vse bolj vstopajo tehnološki velikani in mlade, denimo, tako zelo veselijo kreditne točke, ki jim jih pripiše Univerza Google.

Vseživljenjsko učenje (formalno izobraževanje naj bi po predlogu ameriške univerze Stanford razpotegnili vzdolž življenja) je tudi razsežnost dejavnega staranja in je nova dimenzija funkcionalne pismenosti v današnji družbi velikih sprememb, kjer nihče ne sme zaostati. Učenje naj bi bilo učinkovito, pa ni, če ni posameznikov in organizacij, ki pričakujejo, da se učimo in v naše učenje verjamejo³. V zaporih, denimo, se je zelo težko učiti, ker tam učenje nikogar ne zanima. Pazniki pa bi lahko postali spodbujevalci učenja. »Česa se želite učiti? Kako bi se radi učili?« bi lahko pazniki poizvedovali pri zapornikih. To bi bilo spodbudno. Podobno se tudi izobraževanje starejših pogosto obravnava kot neambiciozno in mnoge ne zanima. Od tod tudi nedavno neuko vprašanje: »Pa kaj vam bo francoščina na onem svetu?« Če imajo starejši srečo, imajo v svoji bližini koga, ki ga njihovo učenje zanima. V vseh okoljih se velja pogovarjati o učenju in o tem, kdo vse tvori našo *podporno učno mrežo*. Razmislimo o sebi. S kom pa se pogovarjamo o svojem učenju?

Učenje lahko poteka sleherni trenutek, vsepovsod in na vse načine

Učenje lahko poteka sleherni trenutek in vsepovsod. Dr. Sprangers v osvetlitev te trditve pove, da se starši, ki pridejo iskat otroke v šolo, čakajoč nanje, lahko učijo z zaslonov, plakatov, tiskovin. Postaviti je moč tudi kotičke, namenjene smiselnim tematiziranim pogovorom. Še več, vseživljenjsko učenje lahko poteka individualno, v timu ali v organizaciji, pri čemer se zdi tisto v timu najplodovitejše. Vseživljenjsko učenje temelji na pogovornih metodah, te pa uporabljajo tudi *različni profili izobraževalcev, zaposleni ali tisti prostovoljni*: ambasadorji znanja, spremljevalci oziroma coachi učenja na delovnem mestu, ambasadorji znanja v socio-kulturnem sektorju, strokovnjaki za prepoznavanje učnih potreb itd. Sicer pa, zdi se, da sleherni med nami lahko spodbuja učenje, tudi natakara za šankom, denimo.⁴

Piter Sprangers omenja tudi BENDABLE ali s tehnologijo izboljšano prožno, prilagodljivo učenje. Gre za ustvarjanje učnega gradiva, ki ga je moč hitro prilagoditi osebnim potrebam. Omogoča tudi izbiro načina učenja in izmenjavo znanja.

Kadar spremenimo učno okolje, se spremeni marsikaj ... če damo tistim, ki se učijo, možnost socialnih interakcij, pa tudi možnost, da prevzamejo nadzor nad svojim učenjem. »Če spremenimo kuhinjo, spremenimo družino«, metaforično trdi Sprangers. Pa vendar, potrebujemo tudi profesionalne svetovalce, ki nas vodijo po danes zapleteni pokrajini učenja in številnih učnih priložnosti. Če gre za tim. *učenje o pojavih* (ang. phenomena based learning), ki so zapleteni, kot je denimo trajnostni razvoj, potem je najbolje, da uporabimo

³ Mentor v študijskem krožku slikarstva denimo ni verjel, da se njegovi stari študenti lahko naučijo slikati. Študenti so njegovo nejevernost začutili in se brez pojasnila mentorju nikoli več niso vrnili v predavalnico.

⁴ Izobraževalci to nezavedno počnemo. Dejanje širjenja znanja je dobrodošlo, a včasih bodimo previdni, saj lahko preseka komunikacijo.

metodo učenja z delovanjem in metodo izkustvenega izobraževanja, še preden pričnemo razpravljati o razsežnostih pojava. Trajnostno in preživetveno ravnanje v naravi so njegovi študenti najprej doživeli - tri ure so denimo v dežju netili ogenj - nato pa so spoznanja vgradili tudi v teoretsko razpravljanje o trajnostnem razvoju.

Dr. Piter Sprangers živi in deluje v vmesnem prostoru med različnimi področji. Je univerzitetni učitelj na univerzi v Antwerpnu, raziskovalec za različne ustanove, šole, lokalne skupnosti, podjetja. Je »dizajner« učenja, podjetnik. Raziskuje, ustvarja znanje, operacionalizira rešitve. Njegovo predavanje na povabilo Andragoškega centra Slovenije je resnično nagovorilo navzoče občinstvo, kajti popeljal nas je po znani in hkrati novi poti inovacij, poti, po kateri tudi Slovenska UTŽO stopa že 41 let.

Literatura in viri

Arendt, H. (2018) *The Human Condition*

2nd ed. Chicago; London : The University of Chicago Press

Bračun, R. (ur) (2009) Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje in muzeji z roko v roki: izobraževanje za razumevanje in uvajanje prakse starejših prostovoljnih kulturnih mediatorjev. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.

Findeisen D. (2014) Sociokulturna animacija v bolnišnici in pravica do kulture. *Andragoška spoznanja* 2014, str. 77- 83.

Kramberger, U. (2014) Izobraževanje kulturnih mediatorjev v muzeju, diplomsko delo Ljubljana; FF.

Kutin, M. (2015) *Z menoj po mojem mestu = Personal town tours of the City of Ljubljana*. Ljubljana; Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.

Sprangers P. (2025) Hvalnica navdušujočemu učenju za vse. Tretji forum EPUO 2025: Inovativna učna okolja, 19. junij 2025, Center Rog.

Šantej A. (2024) Mednarodni festival znanja in kulture starejših – za povezovanje s skupnostjo in vstop v javni prostor. Ličen, N., Mezgec, M., Lahe, D. (ured.) *Homo senescens II. Izbrane teme*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, str. 165-183. Pridobljeno 20. junij. 2025:

<https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-314-2/165-183.pdf>